

Agenda – Y Pwyllgor Biliau Diwygio

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 1, Y Senedd	Helen Finlayson
Dyddiad: Dydd Mercher, 15 Tachwedd 2023	Clerc y Pwyllgor 0300 200 6565
Amser: 09.30	SeneddDiwygio@senedd.cymru

Rhag-gyfarfod preifat (09.15–09.30)

1 Cyflwyniadau, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau (09.30)

2 Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau): Sesiwn dystiolaeth gyda gweinyddwyr Etholiadol

(09.30–11.00)

(Tudalennau 1 – 28)

Clare Sim, Rheolwr Cymorth a Chyngor Aelodau, Cymdeithas y Gweinyddwyr
Etholiadol

Colin Everett, Cadeirydd, Bwrdd Cydlynu Etholiadol Cymru

Dogfennau ategol

Papur 1 Tystiolaeth ysgrifenedig: Cymdeithas y Gweinyddwyr Etholiadol
[Saesneg yn unig]

Papur 2 Tystiolaeth ysgrifenedig: Bwrdd Cydlynu Etholiadol Cymru [Saesneg
yn unig]

Briff Ymchwil

3 Papurau i'w nodi

(11.00)

3.1 Llythyr gan y Cwnsler Cyffredinol a Gweinidog y Cyfansoddiad ynghylch cwestiynau dilynol ar Fil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) – 8 Tachwedd 2023

(Tudalennau 29 – 50)

4 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 (ix) i benderfynu gwahardd y cyhoedd o weddill y cyfarfod

(11.00)

5 Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau): Trafod y dystiolaeth

(11.00–11.15)

6 Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau): Sesiwn friffio dechnegol

(11.15 – 11.20)

(Tudalennau 51 – 61)

Dogfen ategol

Papur 3 Briff cefndir ychwanegol

The Association of Electoral Administrators

Response to the Senedd Cymru (Members and Elections) Bill consultation

Evidence submitted on behalf of an Organisation: The Association of Electoral Administrators (AEA).

Summary of Organisation: Founded in 1987, the AEA is the professional body representing the interests of UK electoral administrators. We are a non-governmental and non-partisan body with over 2,000 members, the majority employed by local authorities to provide electoral registration and election services. Eleven branches of the Association cover the United Kingdom.

Contact Details:

National AEA:

Clare Sim, Head of Member Support on behalf of the AEA

Consultation

Our response focuses solely on areas that fall within our area of expertise. It concentrates on matters where we have concerns of the potential impact on electoral administrators, Returning Officers (ROs) and Electoral Registration Officers (EROs) and the services they provide to the electorate.

Decrease the length of time between Senedd ordinary general elections from five to four years

We believe it is a matter for the Senedd to determine the term of office. The electoral community will continue to deliver elections according to specified timescales. However, since the repeal of the Dissolution and Calling of Parliament Act 2022 a UK Parliamentary general election can be called at any time during the five-year term of office. We urge consideration be given to ensuring a combination of reserved and devolved polls is prevented in light of the challenges introduced by the Elections Act 2022.

Section 3 of the Government of Wales Act 2006 states a Senedd election will not be held on the same day as a UK Parliamentary general election (other than an early general election). We believe this needs to be reclarified in the Senedd Cymru (Members and Elections) Bill. For example, what protocols are in place should the UK Government announce a UK Parliamentary general election once the notice of election has been published for a Senedd election? If the UK Parliamentary election takes place in 2024 as expected, there is a strong possibility Senedd and UK Parliamentary elections will both take place in 2034 due to the change in Senedd terms. There may

The Association of Electoral Administrators

be merit in considering moving away from the first Thursday in May for Senedd and local government elections to prevent combination with a reserved poll.

The Elections Act 2022 has introduced significant changes, and we are deeply concerned by the complexity this legislative divergence will bring to electoral administration in Wales.

In our [letter to the Counsel General in May 2022](#), we raised concerns there is still legal provision to combine some reserved and devolved polls. At present Police and Crime Commissioner polls can be combined with Senedd and local government elections, and UK Parliamentary with local government polls. It is anticipated local government elections and Police and Crime Commissioner elections will take place on the same day in 2032. This will present huge administrative burdens on electoral administrators and likely lead to elector and candidate confusion.

Given the challenges divergence will bring, we question whether reserved and devolved polls should continue to be able to be combined on the same day. We would encourage you to bring forward legislation to prevent combinations and address any consequential funding issues. Consideration should also be given to the potential benefits decoupling Police and Crime Commissioner elections from England and running them on Wales rules could bring, removing the impact of divergence on this poll.

Require candidates to, and Members of, the Senedd to be resident in Wales (by disqualifying candidates and Members who are not registered to vote in a Senedd constituency)

We believe it is a matter for the Senedd to determine residency requirements. However, the concept of 'face value' should remain when the Returning Officer (RO) is determining a nomination paper. There should be no obligation on the RO to check a candidate is registered to vote in a Senedd constituency when determining their nomination. The responsibility should always rest with the candidate, and the need for them to make a truthful statement on their nomination.

Equally, consideration should be given to whether the Senedd intends to proactively check Members remain registered to vote in a Senedd constituency during their term of office. If they do, legislation is needed to provide for Electoral Registration Officers (EROs) to supply the register of electors and notices of alteration to the Senedd body responsible for conducting such checks. We do not believe this is required. No other proactive check of qualification is carried out for any other election type in Great Britain so it would be disproportionate to implement such a measure here.

The Association of Electoral Administrators

Change the Senedd's electoral system so that all Members are elected via closed list proportional representation, with votes translated into seats via the D'Hondt formula

We believe this is a matter for the Senedd to determine. However, were a closed list system introduced, the use of the D'Hondt formula would be welcomed due to the experience ROs and electoral administrators have already gained from using it for Senedd regional elections.

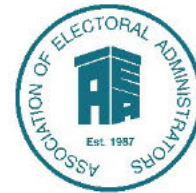
Senedd constituencies and Senedd constituencies boundary reviews

We have concerns over the administrative complexities the intended constituencies for the 2026 Senedd elections are likely to bring. Given time constraints and inability to carry out a full boundary review, the pairing of the 32 UK Parliamentary constituencies to form 16 Senedd constituencies seems to be the most logical thing to do. However, it is not without challenges.

The creation of 16 Senedd constituencies with a designated constituency RO is a new concept. Constituency ROs are currently exclusively responsible for running their constituency election. The regional RO has overall responsibility for the regional election which includes taking nominations, producing regional notices, providing ballot paper templates, and calculating the regional result. However, the constituency RO is still responsible for most aspects of the regional election for their constituency, such as issuing poll cards and postal votes, staffing, booking polling stations and the verification and count. The move to a single constituency RO raises questions about how elections will be administered – will the constituency RO be responsible for all aspects of the election? Will they be expected to appoint ROs in the other authorities that fall within the constituency as deputy ROs to run aspects of the election that fall within their local authority area?

The use of the new UK Parliamentary constituencies would introduce complex cross boundaries for most Wales authorities, further complicating administration. There is potential for up to five local authorities to make up a single Senedd constituency. Equally a single local authority could be split across four different Senedd constituencies. If the expectation remains that each local authority continues to administer aspects of the election that fall within their constituency, this will lead to extremely complex cross boundaries involving more local authorities than is usually the case. Electoral administrators could find themselves running elections for multiple Senedd constituencies under the direction of different constituency ROs. The level of risk and divergence this introduces is significant. It would require all constituency ROs in Wales to work collaboratively and uniformly to prevent placing additional burden on each local authority team.

If the constituency RO is expected to be responsible for running all aspects of the election including issuing and opening postal votes and the verification and count – this is also challenging and not without risk. The constituency RO electorate will be

The Association of Electoral Administrators

larger than most local authorities in Wales are used to. The geographical size of Senedd constituencies will present challenges for electors who require a postal vote to be reissued, and for staff delivering ballot boxes to count venues.

As a result of this complexity, we would suggest the proposed timing for the final 2026 Senedd boundary review report be brought forward from 1 April 2025. We understand the need for sufficient time for consultation, but the potential for Senedd constituency boundaries to come into force as late as July 2025 offers little time for designated constituency ROs to plan and co-ordinate to the scale required of them.

Sufficient training, funding and support should be made available to local authorities, EROs and ROs to deal with the complexity cross boundaries will bring.

For future reviews of Senedd constituencies, the current proposed timing of 1 December for final reports coincides with the last date EROs are required to publish the revised register of electors following the annual canvass. We would suggest an earlier publication date to allow EROs to take into account any changes to constituency boundaries, including subsequent changes to polling districts. If the 1 December review date remains in place, EROs may be required to make changes to their register of electors later in the year. This will require them to republish and redistribute the register, placing an additional burden on them and risking confusion for register recipients, including political parties.

Clare Sim

Head of Member Support on behalf of the AEA

19 October 2023

Senedd Cymru (Members and Elections) Bill
Written Evidence of the Wales Electoral Coordination Board
(WECB)

Submitted by Colin Everett, Chair, WECB

The Wales Electoral Coordination Board (WECB)

The Wales Electoral Coordination Board (WECB) has been in existence since 2017. Whilst currently operating under a voluntary arrangement, with no statutory basis or formal powers and, until very recently, with no national grant funding, the WECB is recognised by the professional elections network, national partners and both governments.

The WECB:-

- coordinates the planning of, and de-risks, all electoral events in Wales – both non-reserved and reserved elections;
- advises on the planning, drafting and implementation of electoral reform policy, legislation and test/pilot innovation,
- maintains and supports a resilient network of returning officers and electoral administrators; and
- Promotes good, innovative and consistent practice.

The WECB has been highly effective in fulfilling these roles, and in meeting its objectives over the past six years through a combination of good leadership, partnership working and networking, and consensus. Wales has a national reputation and proven track record for high performance in elections and electoral registration management. This is borne out by independent evaluations of our performance e.g. reports of the Electoral Commission on the management of major elections, and in the consistent achievement of the national performance standards set for Returning Officers.

(Of note, it is proposed that the WECB is transitioned to a new statutory Elections Management Board (EMB) in the parallel Elections and Elected Bodies (Wales) Bill.)

The Board will be appearing before the Reform Bill Committee on 15th November to give oral evidence.

The role of the WECB in giving evidence

Under the provisions of its terms of reference the Board has a limited role in giving written and oral evidence on draft legislation at this scrutiny stage.

We can provide expert advice on (1) the practicality of implementing the provisions of draft legislation once published (2) the risks which will need to be managed to ensure that any electoral reform, ongoing electoral registration, and the electoral events themselves can be administered efficiently and safely, with integrity, and with the trust and confidence of the electorate and all stakeholders and (3) the resource requirements for returning officers and elections services teams within local authorities and their national partners.

The Board contributes to the development and drafting of legislation in the background - from conception to publication – through close liaison with civil servants and alongside national partners. This has been the case with this particular Bill and we compliment the lead officials, and their teams, for working so inclusively to help ensure that the specific provisions of the Bill are capable of implementation both legally and practicably.

It is not a role of the Board to comment on the efficacy of proposals from Welsh Government, for example, for the size or constitutional governance and operation of the Senedd.

Therefore, our written evidence is given on selected parts of the Bill only.

Our evidence should be read in conjunction with any written evidence submitted by the Electoral Commission, the Association of Electoral Administrators (AEA), the Welsh Local Government Association (WLGGA) and the Society of Local Authority Chief Executives (SOLACE) as our national partners, all of whom are members of or advisors to the WECB. There will be a high level of consistency, and complementarity, within and across our collective evidence.

Written Evidence on the Bill

Principles

The WECB advocates the following principles in advising on electoral reform:-

- That any legislation should be passed in sufficient time for advance and safe planning, and no later than six months before the next applicable electoral event according to the Gould principle;
- That legislation should be conceived, drafted and tested in close partnership with stakeholders and specifically with those who will be responsible for its implementation both legally and practicably;
- That any electoral reform initiated by Governments should be fully funded by the respective Government;
- That where there are identified risks for implementing new legislation then the responsibility for those risks should be shared and not simply transferred to those who have to implement them in practice e.g. Returning Officers; and
- That, wherever possible, divergence in electoral law and practice for reserved (to the UK Parliament) and non-reserved (to the Senedd) elections should be minimised to avoid the risks of voter confusion and/or administrative error by electoral administrators and political parties alike.

The Closed Proportional List

The provisions of the Bill for a Closed Proportional List as set out in paragraph 110 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties. There is some voter familiarity with the system from the current regional list arrangements for Senedd Elections.

There will need to be significant and ongoing investment in public information by Welsh Government and its national partners as there is likely to be some voter confusion, or challenge, as to why voters cannot vote for an individual candidate as opposed to a political party with a group of candidates (noting that all of those candidates will indeed be named on official elections posters and on ballot papers).

All political parties will need to be organised to field their nominations papers in good time and in full compliance.

It should not be overlooked that an independent candidate, not attached to any recognised political party, may choose to stand for election. Whilst they would still complete a closed proportionate list in theory they would in effect, if standing alone, be presenting themselves as an individual candidate.

(Whilst this Bill makes no provision for gender quotas for candidates, and a separate and later Bill is expected based on Ministerial statements, the arrangements for listings and nominations will need to remain practical, workable in the elections cycle timeframes, and comprehensible should the provisions for candidate nomination be expanded beyond the specific provisions of this particular Bill.)

The D'Hondt System

The provisions of the Bill for the use of the D'Hondt system for the allocation of seats to candidates from the closed proportional lists as set out in paragraph 125 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators.

The D'Hondt system is very familiar to both electoral administrators and political parties from its established use for the allocation of seats to candidates for the current regional seats for Senedd. It is a reliable and credible system, and the WECEB supports its continued use over alternative systems.

List Design

The provisions of the Bill for list design as set out in paragraph 130 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties.

Vacant Seats

The provisions of the Bill for vacant seats as set out paragraph 134 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties.

Seats Remaining Vacant

The provisions of the Bill for seats remaining vacant as set out in paragraph 139 onwards of the Explanatory Memorandum are practical, workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties.

Exhausting Lists when Vacancies Arise

The provisions of the Bill for exhausting lists in the event of a vacancy arising seats as set out in paragraph 145 onwards of the Explanatory Memorandum are practical, workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties. The likelihood of a seat remaining vacant once a list has been exhausted in this way are extremely low.

The Local Democracy and Boundary Commission

The provisions of the Bill for the repurposing of the Local Democracy and Boundary Commission as set out in the Explanatory Memorandum in paragraph 148 onwards for the maintenance of reviews of Senedd boundaries, in paragraph 155 onwards for functions, in paragraph 161 onwards on name, and in paragraph 165 onwards on membership are necessary and fully supported. The consolidation of inter-related roles, functions and powers under a single accountable national body will allow for more efficient and effective planning and decision-making.

(Whist not directly relevant to this particular Bill it should be noted that there is provision for the WECB to be transitioned to a new statutory Elections Management Board (EMB), and located within the Commission, in the parallel Elections and Elected Bodies (Wales) Bill. If we as a WECB are to see planned electoral reform in its totality then it is important that we can foresee the full extent of the role of a repurposed Commission.)

Boundary Reforms for the 2026 Senedd Elections

The provisions of the Bill for the pairing of the new Parliamentary constituencies to form 16 new Senedd constituencies for the 2026 elections as set out in paragraph 170 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by electoral administrators and political parties.

However, the organisation and administration of elections across local authority boundaries and the respective administrative areas of local returning officers and electoral administrators adds complexity and risk. The selected constituency returning officers will need to be supported, and appropriately resourced, for their more expansive roles for this election. The WECB network is a collegiate one and we are confident that we can mitigate these risks through advance planning and co-operative working.

As with any boundary changes, and indeed change to voting systems for elections, there is the risk of voter confusion. There will need to be significant and ongoing investment in public information by Welsh Government and its national partners.

Boundary Reviews Post 2026 and 2030

The provisions of the Bill for the ongoing review of Senedd boundaries post 2026 and 2030, as set out in paragraph 174 and 178 of the Bill respectively, are necessary.

Residency Requirement

The provisions of the Bill for a residency requirement for candidates as set out in paragraph 181 onwards of the Explanatory Memorandum are workable and capable of safe and efficient implementation by political parties and candidates and agents.

It should be noted that a Returning Officer has to accept the presentation of nominations papers for a candidate or list on 'face value'. Whilst they will give informal advice to candidates and agents, on request, that have no duty or power to check that the information provided within nomination papers is true and accurate. It is their role to ensure that nomination papers are complete and compliant only.

The provisions here for residency and proof of such are quite straightforward. If returning officers are to be required/empowered to refuse to accept a nomination paper where proof of residency cannot be given then the Bill will need to make specific provision for this role. The Bill is silent on this point. We would be anxious if the role of the returning officer were to be extended in such a way. A practical solution would be for a provision to be made in the nomination forms pack for a candidate to list their respective unique electoral register reference alongside their disclosed residential address, in such a way that they could be checked, and challenged with ease, by others.

Senedd Term

The arrangements for the constitutional governance and operation of the Senedd are outside of the scope of the terms of reference of the WECB. However, we should note that the provisions for a change of the electoral cycle for the Senedd from five to four years will mean that the Senedd and local elections will, from time to time, fall in the same year in the future (notwithstanding the legislative restrictions for such an eventuality). Whilst the two are non-reserved elections and operate under the same base electoral arrangements e.g. the voter franchise, and combined elections reduce the organisational costs, the administration of a combined election would be a significant challenge to returning officers and electoral administrators due to the scale and complexity of the task. If we are to have legally-enabled combined elections of this type in the future then full consideration should be given to the resourcing needs of local authorities, and also possible further electoral change such as a lengthened elections period/timetable for non-reserved elections.

Review Mechanism

The provisions of the Bill for a review mechanism as set out in paragraph 198 onwards are necessary.

Diversity Measures

The provisions of the Bill to promote diversity as set out in paragraph 209 onwards are supported in the interests of inclusion and participation and representative democracy.

Regulatory Impact Assessment

The WECB was fully involved with the work on part of the Regulatory Impact Assessment (RIA) co-ordinated by the Welsh Local Government Association as summarised in paragraphs 509-533 inclusive of the Explanatory Memorandum, under the heading *Costs and Savings to Local Authorities*. The RIA is comprehensive and its construction was an inclusive process. We have no specific observations or additional comments to make.

Yn rhinwedd paragraff(au) iv o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Mick Antoniw AS/MS
Y Cwnsler Cyffredinol a Gweinidog y Cyfansoddiad
Counsel General and Minister for the Constitution

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: CG/PO/378/2023

David Rees AS
Cadeirydd, Y Pwyllgor Biliau Diwygio

08 Tachwedd 2023

Annwyl David,

Diolch am eich llythyr dyddiedig 16 Hydref 2023 sy'n nodi nifer o gwestiynau dilynol yn ymwneud â'm presenoldeb yng nghyfarfod y Pwyllgor ar 5 Hydref 2023, wrth i chi ystyried egwyddorion cyffredinol Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau).

Rwyf wedi nodi fy atebion i'r cwestiynau hyn yn yr atodiad i'r llythyr hwn.

Yn gywir,

Mick Antoniw AS/MS
Y Cwnsler Cyffredinol a Gweinidog y Cyfansoddiad
Counsel General and Minister for the Constitution

Atodiad: Ymatebion i gwestiynau dilynol ar ôl y sesiwn dystiolaeth lafar ar 5 Hydref 2023

Cefnogaeth wleidyddol i'r cynigion

- 1) A allech egluro pryd y daethoch i wybod am y llythyr a anfonwyd gan y Prif Weinidog ac arweinydd Plaid Cymru ar y pryd at y Pwyllgor Diben Arbennig ar 10 Mai 2022.**

Er eglurder, yn ystod sesiwn dystiolaeth y Pwyllgor, nid oeddwn wedi deall pan gyfeiriwyd at anfon "llythyr" at y Pwyllgor Diben Arbennig ei fod yn golygu'r Datganiad Safbwynt ar y Cyd ynghylch Diwygio'r Senedd,¹ a ddeilliodd o drafodaethau rhwng y Prif Weinidog ac Arweinydd Plaid Cymru, fel rhan o'r Cytundeb Cydweithio.

Yn amlwg rwy'n ymwybodol o'r Datganiad Safbwynt ar y Cyd ynghylch Diwygio'r Senedd, ac rwy'n ymwybodol ei fod, yn ogystal â chael ei gyhoeddi, wedi'i anfon at gadeirydd y Pwyllgor Diben Arbennig trawsbleidiol ar Ddiwygio'r Senedd. Ei ddiben oedd ategu gwaith y pwyllgor.

- 2) Pa wybodaeth y gallwch ei rhoi am y dystiolaeth sy'n sail i'r datganiad safbwynt ar y cyd ym mis Mai 2022, sut y daethpwyd i'w gasgliadau, neu'r dylanwad a gafodd ar yr argymhellion a wnaed gan y Pwyllgor Diben Arbennig.**

Roedd y Datganiad Safbwynt ar y Cyd yn ystyried yr amrywiaeth o dystiolaeth a gasglwyd dros yr ugain mlynedd diwethaf, gan gynnwys adroddiadau'r *Comisiwn ar Bwerau a Threfniadau Etholiadol Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Comisiwn Richard)*, *Senedd sy'n gweithio i Gymru: Adroddiad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol y Cynulliad a Diwygio'r Senedd: Y camau nesaf (y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd)*.

Roedd y Datganiad hefyd yn ystyried y cynigion a gafodd eu pasio yng Nghynadleddau Llafur Cymru a Phlaid Cymru yn y Gwanwyn 2022.

Fel y bydd yr Aelodau'n sylweddoli, nid oeddwn i'n aelod o'r Pwyllgor Diben Arbennig, ac felly nid wyf mewn sefyllfa i wneud sylwadau ar ddylanwad y Datganiad Safbwynt ar y Cyd ar ei argymhellion. Serch hynny, nodaf fod Cadeirydd y Pwyllgor Diben Arbennig, yn ei ragair i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig, yn nodi fod "Cyhoeddiad gan bleidiau'r Cytundeb Cydweithredu ar 10 Mai 2022 hefyd wedi llywio trafodaethau'r Pwyllgor hwn, er mai ein penderfyniadau ni yw'r rhai y manylir arnynt yn yr adroddiad hwn."²

¹ Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru, *Datganiad Safbwynt ar y Cyd ynghylch Diwygio'r Senedd*, 10 Mai 2022, <https://www.llyw.cymru/ffordd-ymlaen-ar-gyfer-diwygior-senedd>

² Y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd, *Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru*, Mai 2022, Rhagair y Cadeirydd, Tudalen 7, <https://senedd.wales/media/5mta1oyk/cr-ld15130-e.pdf>

3) Ar y sail hon, pa ddull y byddwch yn ei fabwysiadu i ystyried argymhellion a wnaed gan y Pwyllgor hwn, neu bwyllgorau eraill y Senedd, sy'n galw arnoch i gyflwyno gwelliannau i'r Bil.

Byddai Llywodraeth Cymru yn sicr yn dymuno rhoi ystyriaeth i argymhellion y pwyllgorau wrth ystyried gwelliannau, a bydd yn agored i unrhyw farn, tystiolaeth ac argymhellion y bydd y Pwyllgorau'n eu derbyn neu'n eu gwneud yn ystod y broses graffu.

Fodd bynnag, rwy'n siŵr y bydd yr Aelodau'n gwerthfawrogi efallai na fydd bob amser yn bosibl cyflwyno gwelliannau i weithredu argymhellion y pwyllgorau am amryw o resymau. Er enghraifft, bydd angen i'r Llywodraeth ystyried goblygiadau cyfreithiol ac ymarferol argymhelliad wrth lunio ei hymateb.

Fel enghraifft, daeth Pwyllgor Busnes y Senedd i'r casgliad yn flaenorol yn ei adroddiad ym mis Rhagfyr 2022 y dylai Llywodraeth Cymru ystyried newid teitlau deddfwriaethol "Llywydd" a "Dirprwy Lywydd" i ddarparu ar gyfer "Llywydd/ Speaker" a "Dirprwy Lywydd/ Deputy Speaker" yn Neddf Llywodraeth Cymru 2006. Dywedodd y Pwyllgor hefyd na ddylid cynnwys darpariaeth o'r fath oni bai fod Llywodraeth Cymru yn gwbl hyderus ei bod o fewn cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd.³

Ysgrifennodd y Trefnydd yn ddiweddarach at y Pwyllgor Busnes ar 21 Mehefin 2023 i ddweud bod Llywodraeth Cymru wedi dod i'r casgliad na allai ddatgan y byddai'n gwbl hyderus y byddai newidiadau o'r fath o fewn cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd. O ganlyniad, nid yw'r Bil yn mynd i'r afael â'r mater hwn.

I'r gwrthwyneb, mae'r Bil yn gweithredu nifer o gasgliadau eraill a wnaeth y Pwyllgor Busnes yn flaenorol, gan gynnwys rhoi hyblygrwydd i'r Senedd benodi Dirprwy Lywydd ychwanegol,⁴ cynyddu'r terfyn deddfwriaethol ar nifer y Gweinidogion yng Nghymru, a rhoi'r gallu i wneud cynnydd pellach yn y terfyn deddfwriaethol hwn.⁵

4) Pa ddull y byddwch yn ei fabwysiadu i ymgysylltu â phartneriaid y Cytundeb Cydweithio a phleidiau gwleidyddol eraill yn y Senedd yn ystod y broses graffu ddeddfwriaethol i (i) asesu a yw'r cynigion yn y Bil fel y'i cyflwynwyd yn parhau i fod ag uwchfyafrif, ac (ii) asesu a allai opsiynau eraill a argymhellir gan bwyllgorau'r Senedd neu a gyflwynir fel gwelliannau gan Aelodau o'r Senedd gael uwchfyafrif.

Yn ystod gwaith datblygu'r Bil, ymgysylltodd Llywodraeth Cymru yn rheolaidd â phartneriaid y Cytundeb Cydweithio. Siaradais innau ag Aelodau o bleidiau gwleidyddol eraill ynghylch datblygu'r ddeddfwriaeth. Rwy'n ddiolchgar i'r Aelodau

³ Y Pwyllgor Busnes, *Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru*, Rhagfyr 2022, Casgliad 3, <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

⁴ Y Pwyllgor Busnes, *Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru*, Rhagfyr 2022, Casgliad 2, <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

⁵ Y Pwyllgor Busnes, *Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru*, Rhagfyr 2022, Casgliad 1, <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

am y ddeialog adeiladol hon ac rwy'n rhagweld y bydd yr ymgysylltiad hwn yn parhau wrth i'r Senedd graffu ar y ddeddfwriaeth.

Yn yr un modd, rwy'n rhagweld y bydd pob Aelod yn dymuno ystyried a fydd y dulliau amgen sy'n cael eu hystyried ar gyfer argymhellion gan Bwyllgorau'r Senedd, neu welliannau a gyflwynir gan Aelodau unigol, yn galluogi i'r Bil gael ei basio gan uwchfwafrif.

Cefnogaeth y cyhoedd i'r cynigion

5) Pa gamau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cymryd i asesu cefnogaeth y cyhoedd ar gyfer y cynigion yn y Bil.

Bydd yr Aelodau'n cofio imi ymateb yn flaenorol i nifer o gwestiynau ar 5 Hydref yn ymwneud â chefnogaeth y cyhoedd ar gyfer y Bil, gan gynnwys amlinellu bod ymrwymiad i ddiwygio'r Senedd yn rhan o fanifestos Llafur Cymru, Plaid Cymru a Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn etholiadau'r Senedd yn 2021.

Wrth ddatblygu'r ddeddfwriaeth, roedd Llywodraeth Cymru hefyd wedi ystyried cyfoeth o wybodaeth am safbwyntiau'r cyhoedd a rhanddeiliaid ynghylch Diwygio'r Senedd, a fynegwyd mewn cyfres o ymgynghoriadau a gynhaliwyd dros yr ugain mlynedd diwethaf, drwy nifer o gomisiynau, paneli a phwyllgorau. Er enghraifft, mae Memorandwm Esboniadol y Bil yn nodi bod y rhan fwyaf o'r 1,830 o ymatebion i gwestiwn yn ymgynghoriad 2018 Comisiwn y Senedd, [Creu Senedd i Gymru](#), o blaid cynyddu nifer yr Aelodau yn y Senedd.

6) Pa baratoadau y mae Llywodraeth Cymru yn eu gwneud i weithio gyda phartneriaid i godi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth y cyhoedd o'r trefniadau etholiadol newydd y mae'n cynnig eu gweithredu ar gyfer 2026.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cynnal trafodaethau, ac mae'n rhagweld gweithio, gydag amrywiaeth o bartneriaid i godi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth y cyhoedd o'r trefniadau etholiadol newydd. Er enghraifft, mae'r Comisiwn Etholiadol yn gyfrifol am godi ymwybyddiaeth a rhoi arweiniad mewn perthynas â newidiadau etholiadol fel corff annibynnol.

Mae'r Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig hefyd yn darparu ar gyfer sefydlu a gweithredu llwyfan gwybodaeth am etholiadau Cymru, a fyddai'n rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i etholwyr am etholiadau, gan gynnwys etholiadau'r Senedd ac etholiadau llywodraeth leol.

Mae'n werth nodi hefyd, fel y dywedwyd yn ystod y sesiwn graffu, fod gan Gomisiwn y Senedd hefyd y pŵer i hyrwyddo ymwybyddiaeth y cyhoedd o'r system bresennol neu unrhyw system sydd ar ddod ar gyfer ethol Aelodau o'r Senedd.

Y Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru)

7) Trosolwg o'r meysydd rhyngweithio a rhyngddibyniaeth rhwng Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) a'r Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru).

Nifer cyfyngedig o ymryiadau uniongyrchol sydd gan y ddau Fil.

Mae Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) wedi'i ddrafftio yn seiliedig ar y dybiaeth y bydd Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn derbyn Cydsyniad Brenhinol. Er enghraifft, mae Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn ailenwi Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 yn "Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ac ati 2013" a Chomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru yn Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru. O ganlyniad, mae Deddf Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) yn cyfeirio at Ddeddf 2013 a'r Comisiwn gyda'u henwau newydd. Pe na bai Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn cael Cydsyniad Brenhinol, yna byddai angen ystyried nifer o welliannau technegol sy'n gysylltiedig â Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru). Yn yr un modd, byddai gwelliannau technegol yn angenrheidiol petai oedi cyn pasio Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau).

Mae Asesiad Effaith Rheoleiddiol Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) hefyd yn nodi ei fod yn seiliedig ar y dybiaeth y bydd Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn derbyn Cydsyniad Brenhinol. Roedd hyn er mwyn sicrhau nad oedd rhai costau ariannol yn cael eu cyfrif ddwywaith.

Mae Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn gweithredu'n annibynnol ar Fil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru). Fodd bynnag, mae'n rhagweld y Bil olaf o'r ddau. Yn anad dim, mae'n gwneud darpariaeth i gynyddu'r nifer mwyaf o Gomisiynwyr Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru a ganiateir, o bump i naw. Mae'r cynnydd hwn yn rhagweld y cynnydd yn llwyth gwaith Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru mewn perthynas â gwaith adolygu ffiniau'r Senedd yn ogystal â'r llwyth gwaith a fydd yn deillio o drosglwyddo swyddogaethau'r Panel Annibynnol ar Gydnabyddiaeth Ariannol drwy Fil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru). Ystyriwyd y ddau Fil ar wahân gan ddarparu ar gyfer cynnydd yn nifer y Comisiynwyr, ond byddai hyn wedi bod yn anymarferol. Ar ben hynny, dyma uchafswm yn hytrach nag isafswm nifer y Comisiynwyr, felly pe na bai Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) yn cael ei basio, ni fyddai angen penodi'r holl Gomisiynwyr ychwanegol. Pe na bai Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) yn cael ei basio, yna byddai angen ystyried cynnydd yn nifer y Comisiynwyr i gyfrif am y llwyth gwaith a fydd yn deillio o drosglwyddo swyddogaethau'r Panel Annibynnol ar Gydnabyddiaeth Ariannol drwy Fil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru).

Mae Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) hefyd yn darparu ar gyfer mesurau sy'n ategu ond nad ydynt yn rhan annatod o'r diwygiadau a gyflawnir gan Fil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau). Er enghraifft, mae'n cynnwys dyletswydd ar Weinidogion Cymru i roi trefniadau ar waith ar gyfer llwyfan gwybodaeth i bleidleiswyr ar-lein, gan ddarparu ar gyfer gwefan sy'n gallu dal gwybodaeth am ymgeiswyr a phleidleiswyr ar gyfer etholiadau'r Senedd ac etholiadau'r prif gynghorau fan leiaf. Mae hefyd yn gwneud newidiadau deddfwriaethol sy'n berthnasol i etholiadau'r Senedd, fel anghymhwysu cynghorwyr tref a chymuned yng Nghymru rhag gwasanaethu fel Aelodau o'r Senedd a dileu'r "cyfnod gras" presennol

ar gyfer cynghorwyr prif gynghorau a etholwyd i'r Senedd ac Aelodau o'r Senedd a etholwyd yn Aelodau Seneddol.

Mae Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) hefyd yn rhoi dyletswydd ar Weinidogion Cymru i roi trefniadau ar waith â'r nod o wella amrywiaeth o fewn strwythurau democrataidd y Senedd a Llywodraeth Leol, ac i gynlluniau unigol gael eu creu a'u teilwra i ddarparu cymorth i unigolion sydd ag amrywiaeth o nodweddion gwarchoddedig. Mae hyn yn cyd-fynd â'n hamcan cyffredinol wrth ddiwygio'r Senedd i sicrhau bod y Senedd yn cynrychioli'r bobl y mae yma i'w gwasanaethu, ac mae'r darpariaethau o fewn Bil Senedd Cymru sy'n darparu llwybr ar gyfer rhannu swyddi yn rhan bwysig o'r gyfres gyffredinol o ymyriadau sydd â'r nod o wneud swyddi etholedig yn fwy hygyrch i bawb.

8) Eich barn am effaith bosibl cyflwyno tri Bil ym maes diwygio etholiadol un yn gyflym ar ôl y llall, ac a allai hyn beri risgiau i eglurder a hygyrchedd y gyfraith (er enghraifft, yn achos peidio â phasio un neu ragor o'r Biliau, neu o ganlyniad i gwmpas a graddfa'r newidiadau sydd i'w gweithredu).

Datblygwyd y tri Bil â'r nod o fod yn gyson, ond ar yr un pryd mae pob un o'r diwygiadau hynny'n fewnol gydlynol. Mae'r gwaith o ddatblygu'r Biliau wedi cael ei lywio gan gydweithio, tryloywder a dull gweithredu integredig rhwng tri Thîm y Bil o fewn Llywodraeth Cymru.

Rydym yn mabwysiadu dull gweithredu pragmatig o ymdrin â'r pecyn o ddiwygiadau gyda'r nod o sicrhau bod modd rhoi'r diwygiadau a ddarperir ar eu cyfer ar waith yn barod ar gyfer 2026. Er enghraifft, mae'n debygol y bydd y Llywydd yn penderfynu, fel sy'n ofynnol gan adran 111A o Ddeddf Llywodraeth Cymru, y dylai'r materion sy'n cael sylw o fewn Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) fod yn ddarostyngedig i fwyafrif o ddau draean er mwyn pasio, gan adlewyrchu'r ffaith eu bod yn ymwneud â materion gwarchoddedig o fewn ystyr yr adran honno. Byddai wedi bod yn anghymesur mynnu bod darpariaethau Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) hefyd yn ddarostyngedig i'r gofyniad hwn, gan eu bod yn mynd i'r afael â materion cymharol syml yn ymwneud â gweinyddu etholiadol.

Ar yr un pryd mae gennym uchelgais i gyfnerthu'r llyfr statud ar gyfer Cymru lle gallwn, i ddarparu fframwaith deddfwriaethol hygyrch a dwyieithog.

Rydym yn cymryd nifer o gamau i gydgrynhoi'r gyfraith etholiadol yng Nghymru ar gyfer etholiadau datganoledig, fel rhan o'n nod tymor hwy o foderneiddio cyfraith etholiadol.

Yn anad dim, mae Gorchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cynrychiolaeth y Bobl) 2007, ("y Gorchymyn Cynnal Etholiadau") yn nodi'r rheolau manwl ar gyfer cynnal etholiadau i Senedd Cymru. Mae'n nodi'r ffordd i gynnal yr etholiad a'r ymgyrch etholiadol, gan gynnwys darpariaethau ar gyfer herio'r etholiad yn gyfreithiol.

Mae'r Gorchymyn Cynnal Etholiadau wedi cael ei adolygu a'i ddiwygio cyn pob etholiad i'r Senedd. Cafodd ei wneud yn wreiddiol a'i ddiwygio wedyn gan yr

Ysgrifennydd Gwladol, cyn i'r swyddogaeth o wneud y Gorchymyn gael ei throsglwyddo i Weinidogion Cymru drwy Ddeddf Cymru 2017.

Byddwn yn ymgynghori ar Orchymyn Cynnal Etholiadau cyfunol a dwyieithog ac ail-wneud y gorchymyn hwn cyn Etholiadau'r Senedd yn 2026. Wrth ail-wneud y Gorchymyn, byddwn yn adlewyrchu'r newidiadau sy'n deillio o'r tri Bil, ar yr amod eu bod yn cael Cydsyniad Brenhinol, er mwyn sicrhau fframwaith unedig, hygyrch a dwyieithog yn y pen draw.

Nifer y Dirprwy Lywyddion

9) A yw'r dull a fabwysiedir yn y Bil yn peryglu creu hierarchaeth rhwng y Dirprwy Lywydd a etholir o dan 25(1)(b) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 ac unrhyw Ddirprwy Lywydd a etholir o dan adran 25(1A) newydd sydd i'w mewnosod gan adran 4 o'r Bil.

Nid yw'r Bil yn creu hierarchaeth rhwng y ddau Ddirprwy Lywydd. Ar wahân i amseriad a hyd apwyntiadau, byddai'r swyddogaethau deddfwriaethol, dyletswyddau, pwerau a gofynion eraill sydd wedi'u datgan ar hyn o bryd yn Neddf Llywodraeth Cymru ar gyfer y Dirprwy Lywydd hefyd yn berthnasol i unrhyw Ddirprwy Lywydd ychwanegol.

Mae Memorandwm Esboniadol y Bil yn nodi, wrth ddatblygu'r deddfwriaeth hon, ystyriwyd amgylchiadau lle nad oedd dau Ddirprwy Lywydd yn cytuno ar sut i arfer swyddogaethau'r Llywydd, ac a ddylai deddfwriaeth gynnig ateb ar gyfer senario o'r fath (er enghraifft, drwy benodi un o'r Dirprwy Lywyddion i gael awdurdod mewn amgylchiadau o'r fath).

Ond, byddai hyn yn benderfyniad mympwyol ar hierarchaeth. Hefyd, nid oes unrhyw fecanwaith ar gyfer datrys amgylchiadau o'r fath wedi'i nodi yn y deddfwriaeth sy'n sail i benodi dirprwyon yn Seneddau eraill y DU. O'r herwydd, nid yw'r Bil yn creu hierarchaeth rhwng y ddau Ddirprwy Lywydd.

10) A roddodd Llywodraeth Cymru unrhyw ystyriaeth i drefniadau mewn deddfwrfeydd eraill ar gyfer ethol Dirprwy Lywyddion ychwanegol. Er enghraifft, mae gan Senedd yr Alban yr hyblygrwydd i ethol un neu ragor o Ddirprwy Lywyddion, ac mae Tŷ'r Cyffredin yn darparu ar gyfer hierarchaeth o Ddirprwy Lefaryddion ac i sicrhau bod y garfan o Lefaryddion a Dirprwy Lefaryddion yn cynnwys o leiaf un dyn ac o leiaf un fenyw.

Mae'r Bil yn gweithredu argymhelliad Pwyllgor Busnes y Senedd yn ei adroddiad ym mis Rhagfyr 2022.

Roedd argymhelliad y Pwyllgor Busnes yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus lle cafodd y Pwyllgor amrywiaeth o dystiolaeth ar y mater hwn. Mynegodd rhai ymgynghoreion bryder ynghylch cynyddu nifer y Dirprwy Lywyddion- er enghraifft, dywedodd yr Athro Laura McAllister a Paul Silk nad oeddent yn credu bod angen Dirprwy Lywyddion ychwanegol. Roedd ymgynghoreion eraill yn gefnogol, ac yn ystyried ei bod yn bosibl

y byddai'r gofynion ar Lywydd a Dirprwy Lywydd y Senedd yn cynyddu'n sylweddol mewn Senedd o 96 o Aelodau yn y dyfodol.

Felly, argymhellodd y Pwyllgor Busnes:

“byddai'n rhesymol i gynydd yn aelodaeth y Senedd gael ei ategu gan gynydd yn y nifer mwyaf a ganiateir o Ddirprwy Lywyddion... o 1 i 2.”⁶

Wrth ddatblygu'r ddeddfwriaeth i roi'r argymhelliad hwn ar waith, rhoddodd Llywodraeth Cymru ystyriaeth i'r ddeddfwriaeth sy'n sail i'r broses o benodi dirprwyon mewn Seneddau eraill y DU, fel y nodir ym Memorandwm Esboniadol y Bil.⁷ Fodd bynnag, ein prif fwriad oedd rhoi argymhelliad Pwyllgor Busnes y Senedd ar waith.

11)A allai cael Dirprwy Lywydd ychwanegol gael effaith ar gydbwysedd gwleidyddol Senedd yn y dyfodol.

Roedd adroddiad y Pwyllgor Busnes yn ystyried effaith bosibl Dirprwy Lywydd ychwanegol ar gydbwysedd gwleidyddol y Senedd, ac yn nodi cyfyngiadau penodol ar gymhwysedd ymgeiswyr ar gyfer etholiad i fod yn Ddirprwy Lywydd ychwanegol. Ymdrinnir â'r rhain drwy fewnosod isadran newydd, (7A), yn adran 25 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Maint Llywodraeth Cymru

12) Beth yw'r sail resymegol dros ddarparu yn adran newydd 51(4) Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (fel y'i mewnosodir gan adran 5 o'r Bil) na chaniateir defnyddio'r pŵer i gynyddu'r terfyn ar nifer Gweinidogion Cymru o dan adran 51(3) newydd i leihau uchafswm Gweinidogion Cymru.

Mae'r pŵer yn darparu ar gyfer cynyddu'r terfyn uchaf ar Weinidogion Cymru. O ganlyniad, yn ymarferol, byddai Prif Weinidog yn rhydd i ddewis peidio â phenodi i'r uchafswm hwnnw, heb fod angen deddfwriaeth bellach.

Serch hynny, byddwn yn croesawu barn yr Aelodau ar y mater hwn. Efallai y bydd yr Aelodau'n nodi bod cynnwys y pŵer hwn yn dilyn argymhelliad adroddiad Pwyllgor Busnes y Senedd ym mis Rhagfyr 2022, a ddaeth i'r casgliad, yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus:

“... byddai'n rhesymol i'r ddeddfwriaeth gynnwys mecanwaith a fyddai'n galluogi Llywodraeth Cymru i gynnig cynyddu'r terfyn hwn ymhellach i uchafswm o 19 drwy is-ddeddfwriaeth, er mwyn diogelu'r ddeddfwriaeth ar

⁶ Y Pwyllgor Busnes, Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru, Casgliad 2, <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

⁷ Er enghraifft, Llywodraeth Cymru, Memorandwm Esboniadol Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau), Paragraff 97, [pri-ld16037-em-e.pdf \(senedd.wales\)](https://senedd.wales/pri-ld16037-em-e.pdf).

*gyfer datganoli rhagor o bwerau yn y dyfodol, neu amgylchiadau eraill lle'r ystyrir bod cynnydd yn deilwng. Dylai cynnydd o'r fath fod yn destun pleidlais gadarnhaol (mwyafrif) yn y Senedd.*⁸

Mae'r adroddiad hefyd yn nodi:

*"Mae'r rhan fwyaf o'n haelodau'n credu y dylid pasio pleidlais o'r fath yn seiliedig ar fwyafrif syml, ond dywedodd Darren Millar AS y dylai fod angen cefnogaeth dwy ran o dair o'r Aelodau sy'n pleidleisio. Dylai unrhyw gynnydd arfaethedig, ar ôl i'r Senedd gytuno arno, fod yn barhaol."*⁹

13) Sut y mae Llywodraeth Cymru yn gweld y defnydd o'r pŵer yn gweithio'n ymarferol pe bai Prif Weinidog am godi uchafswm Gweinidogion Cymru, er enghraifft i ddarparu ar gyfer datganoli pwerau newydd i'r Senedd, i ymateb i ddigwyddiadau, neu i adlewyrchu trefniadau clymblaid.

Bwriad y pŵer dirprwyedig yn adran 5 yw cynnwys elfen o ddiogelu at y dyfodol, gan alluogi Gweinidogion Cymru i gynyddu ymhellach, drwy reoliadau, y terfyn uchaf ar nifer y Gweinidogion sy'n gallu dal swydd ar unrhyw adeg (hyd at uchafswm o 19 o Weinidogion, yn ychwanegol at y Prif Weinidog a'r Cwnsler Cyffredinol).

Bydd y pŵer yn ddarostyngedig i weithdrefnau a phrosesau arferol Llywodraeth Cymru a'r Senedd ar gyfer datblygu a gwneud Offeryn Statudol sy'n ddarostyngedig i'r weithdrefn gadarnhaol.

Er enghraifft, mae Rheol Sefydlog 27.7 yn nodi na ellir cyflwyno cynnig ar benderfyniad y Senedd i gymeradwyo Offeryn Statudol sy'n ddarostyngedig i'r weithdrefn gadarnhaol nes bydd y pwyllgor perthnasol wedi adrodd arno neu nes bydd 20 diwrnod wedi mynd heibio.

Fel y nodir yn y Datganiad o Fwriad y Polisi, nid oes disgwyl i Lywodraeth Cymru ddefnyddio'r pŵer hwn ar unwaith i gynyddu'r uchafswm presennol. Byddai angen i Lywodraeth Cymru yn y dyfodol gyfiawnhau pam roedd amgylchiadau'n galw am gynyddu nifer Gweinidogion Cymru y tu hwnt i 17.

Cynyddu amllder etholiadau'r Senedd

14) Rhowch ragor o wybodaeth am y sail dystiolaeth ar gyfer eich penderfyniad i gynnwys darpariaeth yn y Bil i gynyddu amllder etholiadau'r Senedd o bob pum mlynedd i bob pedair blynedd.

Yn wreiddiol, roedd tymhorau'r Senedd yn para pedair blynedd. Daeth y newid i bum mlynedd i rym drwy ddeddfwriaeth Llywodraeth y DU mewn ymateb i Ddeddf Seneddau Tymor Penodol 2011 er mwyn atal gwrthdaro bob 20 mlynedd.

⁸ Y Pwyllgor Busnes, Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru, Casgliad 1, <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

⁹ Y Pwyllgor Busnes, Ymateb i adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd – Diwygio ein Senedd: Llais cryfach i bobl Cymru, Paragraff 16. <https://senedd.wales/media/e0vdos5w/cr-ld15530-e.pdf>

Yn dilyn diddymu'r Ddeddf Seneddau Tymor Penodol y llynedd, mae'r sefyllfa mewn perthynas ag etholiadau Senedd y DU yr un fath, i bob pwrpas, ag yr oedd cyn 2011. Ar y sail bod tymhorau'r Senedd wedi cael eu hymestyn yn benodol i osgoi gwrthdaro ag etholiadau'r DU, mae'n rhesymegol ystyried y byddai amserlenni etholiadau'r Senedd hefyd yn dychwelyd i'r sefyllfa cyn 2011.

Yn y drafodaeth hon, rhoddodd Llywodraeth Cymru ystyriaeth benodol i ffactorau adnewyddiad democrataidd, blinder pleidleiswyr a rhoi digon o amser i weinyddiaeth weithredu ei agenda.

Daeth Llywodraeth Cymru i'r casgliad mai tymhorau pedair blynedd sy'n cydbwysu'r ffactorau hyn orau. Roedd y dystiolaeth ysgrifenedig a gyflwynwyd i'r Pwyllgor yn ddiweddar gan yr Athro Alan Renwick¹⁰ yn nodi, er bod tymor pum mlynedd yn dderbyniol, mai tymor pedair blynedd sy'n debygol o roi gwell cydbwysedd rhwng yr angen i lywodraeth allu cynllunio ymlaen llaw a'r angen i bleidleiswyr gael dweud eu dweud.

15) Amlinellwch unrhyw Asesiad Effaith ar Gydraddoldeb a gynhaliwyd mewn perthynas â'r ddarpariaeth hon, yn enwedig unrhyw ystyriaeth a allai'r cynnig gael effaith wahaniaethol ar sail oedran ynghylch a all pobl fod yn fwy neu'n llai tebygol o sefyll etholiad i'r Senedd o ganlyniad i newid yn amllder etholiadau'r Senedd.

Roedd Asesiad Effaith Integredig Llywodraeth Cymru yn cynnwys Asesiad Effaith ar Gydraddoldeb. Nododd yr Asesiad Effaith nad ystyriwyd bod y newid i hyd tymhorau yn cael effaith wahaniaethol ar bobl â nodweddion gwarchoddedig (gan gynnwys oedran), fel y disgrifir yn Neddf Cydraddoldeb 2010. Bydd gostyngiad yn yr amser rhwng etholiadau'r Senedd yn rhoi cyfleoedd amlach i bobl sefyll etholiad i'r Senedd yn gyffredinol.

16) Pa drafodaethau neu ymgysylltiad sydd wedi'u cynnal hyd yn hyn neu a gynlluniwyd gyda chynrychiolwyr llywodraeth leol ynghylch effaith bosibl cynyddu amllder etholiadau'r Senedd. Dylai hyn gynnwys trafodaethau neu ymgysylltiad ynghylch (i) effaith gweinyddu etholiadau'r Senedd yn amlach, (ii) effaith pob pumed etholiad Senedd sy'n cyd-daro â phob pedwerydd etholiad llywodraeth leol (heb newid yn amllder etholiadau lleol), ac (iii) a ddylid newid amllder etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru.

Bu ymgysylltu rheolaidd rhwng Swyddogion Llywodraeth Cymru, Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru, a chynrychiolwyr llywodraeth leol gan gynnwys Swyddogion Canlyniadau ar amrywiaeth o faterion sy'n gysylltiedig â'r Bil.

Mae hynny wedi cynnwys ystyried ymarferoldeb rhoi'r newidiadau ar waith, ac effaith ariannol y newid. Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol sydd wedi'i gynnwys yn y Memorandwm Esboniadol yn seiliedig ar gylch etholiadol 4 blynedd o 2026 ymlaen,

¹⁰ Alan Renwick, RBC(6)- 04-23, [Papur 1 - Tystiolaeth ysgrifenedig yr Athro Alan Renwick.pdf \(senedd.wales\)](#)

ond nid oes asesiad cynhwysfawr o'r costau/arbedion sy'n gysylltiedig â gweinyddu'r etholiadau wedi'i nodi ar hyn o bryd, gan nad yw nifer o newidynnau angenrheidiol – fel paru etholaethau – eto'n hysbys.

Nid oes unrhyw gynlluniau i newid amlder etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru, a disgwylir (oni bai fod newidiadau annisgwyl i'r amserlenni) mai'r tro nesaf y bydd etholiad y Senedd yn cyd-daro ag etholiad llywodraeth leol yw 2042, sy'n golygu bod cyfnod amser sylweddol i benderfynu ar yr ymateb mwyaf priodol

Ei gwneud yn ofynnol i ymgeiswyr ac Aelodau fod yn gofrestredig i bleidleisio mewn cyfeiriad yng Nghymru

17)A allech roi mwy o wybodaeth am natur yr “heriau cyfreithiol” posibl y gwnaethoch gyfeirio atynt yn ystod y sesiwn dystiolaeth.

Mae'r ffactorau a ystyrir pan fydd llys yn penderfynu a yw person yn “preswyllo” mewn ardal (at ddibenion cofrestru) wedi'u nodi yn Neddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983. Mae'r ffactorau hyn wedi bod ar y llyfr statud ers cryn amser.

Er mwyn cael ei gofrestru mewn cyfeiriad ar y gofrestr etholwyr llywodraeth leol, mae'n rhaid i Swyddog Cofrestru Etholiadol fod yn fodlon bod yr unigolyn yn byw yn y cyfeiriad hwnnw. Felly, mae gofyniad cofrestru - drwy ddiffiniad - yn rhoi gofyniad preswyliaid ar waith.

Mae gofyniad i gofrestru i bleidleisio yn sicrhau bod natur a chwmpas y gofyniad yn glir i ymgeiswyr posibl, i aelodau, ac yn y pen draw i unrhyw Lys y gelwir arno i ddehongli'r ddarpariaeth. Mae unigolyn naill ai ar gofrestr o'r fath, neu ddim. Mae sicrhau bod y darpariaethau hyn yn ddiamwys yn lleihau'r risg iddynt gael eu camddechongli gan ymgeiswyr, Aelodau ac felly mae'n lliniaru'r risg o her gyfreithiol.

18)Wrth wneud eich penderfyniadau ar y darpariaethau yn y Bil, pa ystyriaeth y gwnaethoch ei rhoi i adran 79 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972, sy'n darparu mai dim ond os oes ganddo gysylltiad ag ardal yr awdurdod lleol y caiff person fod yn gymwys i'w ethol i wasanaethu ar awdurdod lleol yng Nghymru a Lloegr, ac y caniateir sefydlu cysylltiad o'r fath mewn nifer o ffyrdd, gan gynnwys, ymhlith eraill: cofrestrriad etholiadol, perchnogaeth tir neu eiddo, cyflogaeth neu breswyliaid.

Rhodddwyd ystyriaeth i ystod o opsiynau ar gyfer rhoi gofyniad preswyliaid ar waith, gan gynnwys datblygu model pwrpasol, a'r darpariaethau cymhwyso sy'n bodoli ar gyfer etholiadau Llywodraeth Leol.

Mae'n briodol i ymgeiswyr sy'n ceisio dod yn Aelodau o'r Senedd fod â budd sylweddol a phendant yn nemocratiaeth Cymru. Byddai mynnu eu bod yn cofrestru i bleidleisio – ac felly'n breswyl - yng Nghymru yn helpu i sicrhau cyswllt o'r fath.

Gellir dadlau bod modd dangos budd “sylweddol” a “phendant” drwy ffyrdd eraill ar wahân i fod yn breswyl – er enghraifft cyflogaeth. Fodd bynnag, mae hefyd yn briodol, er mwyn i unigolyn gymryd rhan yn etholiad y Senedd fel ymgeisydd, y dylai fod yn gymwys i gymryd rhan yn yr etholiad fel etholwr. Nid yw cyflogaeth yng

Nghymru (er enghraifft) yn rhoi hawl i rywun bleidleisio yn etholiad y Senedd. Yn y pen draw, mae gofyniad i gofrestru yn gosod safon glir a gwrthrychol ar gyfer asesu a yw rhywun yn breswyl ai peidio.

19) A yw Llywodraeth Cymru wedi ystyried a allai diffyg 'cyfnod gras' neu fecanwaith arall i alluogi ymgeisydd ar restr plaid i ailsefydlu ei breswyliaid o fewn cyfnod rhesymol pe bai sedd wag yn codi rhwng etholiadau cyffredinol arferol y byddai, fel arall, yn gymwys i'w llenwi yn gallu darbwylllo pobl i beidio â rhoi ei enw i'w ddewis neu rhag cytuno i gael ei enwebu pe bai'n cael ei ddewis yn is i lawr ar restrau'r pleidiau.

Byddai unigolyn na chafodd ei ethol o restr plaid mewn etholiad cyffredinol, ac y galwyd arno yn ddiweddarach i lenwi swydd wag, yn cael ei anghymhwyso rhag bod yn Aelod o'r Senedd os nad oedd yr unigolyn hwnnw bellach wedi cofrestru i bleidleisio mewn cyfeiriad yng Nghymru.

Byddai unigolyn o'r fath, fodd bynnag, wedi gwneud y penderfyniad hwnnw i dynnu ei hun oddi ar y gofrestr gan wybod y byddai gwneud hynny i bob pwrpas yn ei atal rhag llenwi unrhyw swydd wag. Oni bai fod unigolyn eisoes yn bwriadu symud o Gymru adeg ymgeisio, nid oes rheswm pam y byddai gofyniad o'r fath yn cymhell rhywun i beidio â cheisio cael ei enwebu fel ymgeisydd.

Er mwyn i unigolyn gael ei "ddileu" o gofrestr etholiadol heb gynnal adolygiad (a fyddai'n golygu bod yn rhaid i'r Swyddog Cofrestru Etholiadol geisio cysylltu â'r etholwr dan sylw), mae'n rhaid bodloni cyfres benodol iawn o feini prawf.¹¹ Mae'r rhain yn cynnwys - er enghraifft - y Swyddog Cofrestru Etholiadol yn cael gwybod bod yr etholwr wedi gwneud cais i gael ei gofrestru yn rhywle arall, cael gwybod am farwolaeth yr etholwr, a derbyn gwybodaeth gan o leiaf ddwy ffynhonnell sy'n cefnogi penderfyniad nad oes gan y person hawl i gael ei gofrestru mwyach. Felly, mae'n annhebygol y byddai etholwr yn cael ei dynnu oddi ar gofrestr heb iddo sylweddoli.

Ar ben hynny, gallai unrhyw "gyfnod gras" arwain at ansicrwydd o fewn y system, oherwydd efallai na fyddai aelod sydd heb gofrestru yn gallu sicrhau preswyliaid o fewn y cyfnod hwnnw ac felly gallai arwain at swydd wag arall.

20) Yn niffyg ymgynghoriad cyhoeddus cyn cynnwys y ddarpariaeth hon yn y Bil, pa drafodaethau neu ymgysylltiad y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu ymgymryd â hwy (ac â phwy) mewn perthynas â'r gofyniad hwn, sut y byddai'n gweithredu'n ymarferol, ac a allai arwain at ganlyniadau anfwriadol.

Mae'r gofyniad preswyliaid – sy'n sail i ran o'r meini prawf sydd eu hangen i gofrestru i bleidleisio – eisoes wedi hen ennill ei blwyf mewn cyfraith etholiadol. Mae Llywodraeth Cymru wedi cynnal trafodaethau cychwynnol gyda Swyddogion

¹¹ Y Comisiwn Etholiadol, *Gwneud dileadau oddi ar y gofrestr heb adolygiad*, Hydref 2023, <https://www.electoralcommission.org.uk/cy/cynnal-cofrestru-etholiadol-cymru/rheoli-diwygiadau-adolygiadau-gwrthwynebiadau-a-dileadau-drwy-gydol-y-flwyddyn/gwneud-dileadau-oddi-ar-y-gofrestr-heb-adolygiad>

Canlyniadau a gweinyddwyr etholiadol ynghylch sut gallai gofyniad o'r fath fod yn rhan o'r broses enwebu.

Bydd manylion ynghylch sut y bydd cofrestru'n cael ei roi ar waith yng nghyswllt ymgeisyddiaeth adeg enwebu yn cael eu nodi yn y Gorchymyn Cynnal Etholiadau, a fydd yn destun ymgynghoriad cyhoeddus. Byddwn yn parhau i ymgysylltu â phartneriaid ynghylch gweithredu'r gofyniad hwn drwy gydol proses y Bil ac ar ôl ei gyflwyno.

Y system etholiadol

21)Y sail resymegol dros leihau uchafswm hyd rhestrau ymgeiswyr y pleidiau o 12 ar hyn o bryd (ar gyfer 4 sedd ym mhob rhanbarth) i 8 (ar gyfer 6 sedd ym mhob etholaeth newydd), a pha asesiad y mae Llywodraeth Cymru wedi'i wneud o'r effaith bosibl ar y gallu i lenwi seddi gwag sy'n codi rhwng etholiadau cyffredinol arferol, yn enwedig o ystyried y gofyniad preswyliaid newydd arfaethedig.

Er bod y system ranbarthol bresennol yn caniatáu i 12 ymgeisydd gael eu henwebu ar gyfer pedair sedd, nid yw'n wir fod pleidiau'n llenwi'r rhestrau hynny – er enghraifft, yn etholiadau ranbarthol diweddaraf y Senedd, nid oedd unrhyw blaid wedi cyflwyno mwy na 10 ymgeisydd mewn unrhyw ranbarth, ac roedd y rhan fwyaf wedi cyflwyno wyth neu lai.

Hefyd, mae'r system bresennol yn caniatáu i ymgeisydd gael ei enwebu ar gyfer plaid mewn etholaeth, ac ar restr ranbarthol y blaid honno (ar gyfer y rhanbarth lle mae'r etholaeth honno). Os bydd yr ymgeisydd hwnnw'n cael ei ethol yn yr etholiad etholaethol, bydd wedyn yn cael ei dynnu oddi ar y rhestr ranbarthol. Gan nad yw'r senario yma'n bosibl o dan y system newydd, nid oes angen i'r system gynnwys rhestrau hirach fel mesur gwrthbwysio.

Fodd bynnag, mae cyfradd y swyddi gwag sydd wedi digwydd mewn perthynas â seddi'r Senedd hyd yma yn isel. Rhwng 1999 a 2021, roedd 14 o swyddi gwag – 2 swydd wag ar gyfartaledd bob 3 blynedd. Llenwyd pob un o'r swyddi gwag hynny, gan gynnwys y rhai mewn perthynas â seddi ar y rhestr ranbarthol.

Byddai cymhwyso'r ffactor hwnnw i Senedd sydd â thymor o bedair blynedd a 96 aelod yn awgrymu y disgwylir rhwng 4 a 5 o swyddi gwag dros dymor. Gall pob plaid gyflwyno hyd at 8 ymgeisydd ar restr etholaeth, sy'n rhoi lefel sylweddol o wytnwch o ran llenwi swyddi gwag.

22)Pam nad yw'r Bil yn cynnwys darpariaeth ddatganedig y bydd enwau ymgeiswyr ar restrau pleidiau yn cael eu cynnwys ar bapurau pleidleisio (yn unol ag argymhelliad y Pwyllgor Diben Arbennig), ac a roddwyd unrhyw ystyriaeth i ddiwygio'r Bil yn hyn o beth.

Ar hyn o bryd nid yw Deddf Llywodraeth Cymru 2006 yn nodi pa wybodaeth y dylid ei rhoi ar bapurau pleidleisio. Mae'r ddeddfwriaeth hon yn dilyn y cynsail hwnnw.

Bydd rheolau sy'n nodi pa wybodaeth y mae angen ei chynnwys ar y Papur Pleidleisio – a dyluniad y Papur Pleidleisio ei hun – yn cael eu nodi mewn is-ddeddfwriaeth, fel mewn etholiadau blaenorol. Felly, nid ystyrir bod angen darparu ar gyfer hyn ar wyneb y Bil.

Ein bwriad yw cadw elfen y system bresennol, lle bydd y rhestr o ymgeiswyr yn cael ei chyflwyno i'r etholwyr ar y papur pleidleisio – yn y drefn y byddant yn llenwi'r seddi a enillir gan y blaid honno – sy'n caniatáu i bleidleiswyr wneud penderfyniad ar sail gwybodaeth.

Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru

23)A fydd angen penodi comisiynwyr ychwanegol i alluogi Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru i gynnal ei adolygiad 'paru' o etholaethau'r Senedd cyn etholiad 2026.

Mater i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru fydd penderfynu ar ei anghenion ar ôl ystyried ei lwyth gwaith yn ei gyfanrwydd. Mae trafodaethau cychwynnol gydag ysgrifenyddiaeth bresennol Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru yn awgrymu y byddai natur baru gymharol syml adolygiad 2026 – ynddi'i hun – yn golygu y gallai'r Comisiwn o bosibl gynnal yr adolygiad gyda'r nifer bresennol o Gomisiynwyr. Fodd bynnag, bydd llwyth gwaith Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru hefyd yn cynnwys y swyddogaethau ychwanegol a roddir gan Fil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) a bydd angen i'r Comisiwn ystyried y rhain wrth gynllunio busnes.

O ganlyniad, mae'r ddeddfwriaeth yn darparu ar gyfer cynnydd yn nifer mwyaf y Comisiynwyr i naw, sy'n adlewyrchu'r cynnydd a ragwelir yn llwyth gwaith y Comisiwn yn y tymor hwy, a fydd hefyd, yn ogystal â'r angen am adolygiadau llawn o ffiniau'r Senedd, yn deillio o drosglwyddo swyddogaethau'r Panel Annibynnol ar Gydabyddiaeth Ariannol a sefydlu'r Bwrdd Rheoli Etholiadol, drwy Fil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru).

Fodd bynnag, nifer mwyaf o Gomisiynwyr yw hwn, ac nid targed. Bydd unrhyw gynnydd yn nifer y Comisiynwyr yn amodol ar ofyniad, ynghyd â gweithdrefn penodiadau cyhoeddus gadarn.

Mae'r ffigurau a gyflwynir yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn seiliedig ar amcangyfrif o bedwar Comisiynydd ychwanegol o 2024/25.

24)A allech amlinellu'r broses benodi a fydd yn gymwys i gomisiynwyr Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru, gan gynnwys a yw Llywodraeth Cymru wedi ystyried (a/neu drafod â'r Senedd) a ddylai'r broses ar gyfer penodi Cadeirydd Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru gynnwys gwrandawriad cyn penodi gydag un o bwyllgorau'r Senedd.

Penodir Comisiynwyr (gan gynnwys Cadeirydd) Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru drwy broses penodiadau cyhoeddus drwyadl sy'n dilyn y Cod Ymarfer ar

gyfer Penodiadau Cyhoeddus. Bydd hyn yn parhau ar ôl ail-bwrpasu Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru a throsglwyddo'r swyddogaethau sy'n ymwneud ag adolygiadau o Ffiniau'r Senedd.

Mae'r Comisiynydd Penodiadau Cyhoeddus yn rhoi sicrwydd annibynnol fod penodiadau cyhoeddus yn cael eu gwneud yn unol â'r Cod.

Ffiniau ar gyfer etholiad y Senedd yn 2026

25)A fydd y broses a amlinellir yn Atodlen 1 i'r Bil yn cynnig cyfleoedd digonol i'r cyhoedd a rhanddeiliaid sydd â diddordeb gymryd rhan yn y broses adolygu ffiniau o ystyried y cyfnodau ymgynghori wedi'u cwtdogi y mae'r Bil yn darparu ar eu cyfer.

Mae'r amserlen ar gyfer adolygiad 2026 fel y nodir yn y ddeddfwriaeth yn cynnwys dau gyfnod ymgynghori o bedair wythnos.

Mae hwn yn ymgynghoriad mwy cyfyngedig o'i gymharu â thri chyfnod o wyth, chwech a phedair wythnos yn y drefn honno ar gyfer yr adolygiad cyn etholiad 2030, a'r etholiadau dilynol.

O ystyried cwmpas cymharol gyfyngedig yr adolygiad cyn etholiad 2026 – gan nad yw'r Comisiwn ond yn gwneud dewisiadau paru rhwng etholaethau presennol Senedd y DU yn hytrach na llunio rhai cwbl newydd – ystyrir bod hyn yn ddigonol i alluogi'r cyhoedd a rhanddeiliaid eraill i ymgysylltu â'r broses.

26)Pa asesiad y mae Llywodraeth Cymru wedi'i wneud o effaith y gwahaniaeth rhwng etholfraint y DU (y mae ffiniau Senedd y DU yn seiliedig arni) a'r etholfreintiau llywodraeth leol (y cynhelir etholiadau'r Senedd arnynt) ar gydraddoldeb neu gynrychiolaeth fel arall ar draws yr 16 etholaeth wedi'u paru ar gyfer 2026.

Bydd 32 etholaeth Senedd y DU eisoes o fewn 95%-105% o gwota etholiadol Senedd y DU o ganlyniad i'r rheolau ar gyfer yr adolygiad o ffiniau Senedd y DU yn 2023 (ac eithrio Ynys Môn).

Mae'n anochel y bydd unrhyw ddewis paru ar gyfer adolygiad 2026 yn agos at gwota etholiadol y DU, ac felly, yn ymarferol bydd etholaethau'r Senedd ar gyfer 2026 yn debyg iawn o ran nifer yr etholwyr (yr eithriad i hyn fydd y pâr etholaethol sy'n cynnwys Ynys Môn).

Bydd yr adolygiad o ffiniau a gynhelir cyn etholiad y Senedd yn 2030 yn seiliedig ar etholfraint y Senedd (ar ddyddiad mwy diweddar), ac felly nid yw'n bosibl nodi'r union wahaniaeth rhwng y ddwy etholfraint ac felly'r effaith ar gydraddoldeb o ran cynrychiolaeth.

Fodd bynnag, hyd yn oed os oes gwahaniaethau ym maint etholaethau'r Senedd ar gyfer 2026- o ganlyniad i'r gwahanol etholfreintiau ar gyfer Senedd Cymru a Senedd y DU- maent yn debygol o fod yn llawer llai anghyson na'r rhai ar gyfer 40 etholaeth bresennol y Senedd, gan fod y ffiniau hyn i bob pwrpas wedi dod yn rhai sefydlog.

27)A fydd Llywodraeth Cymru yn darparu diffiniad o “cyffiniol” i gefnogi ystyriaethau paru Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.

Bwriad y polisi ar gyfer adolygiad 2026 yw bod yn rhaid i'r etholaethau seneddol i'w paru rannu ffin tir, ac eithrio Ynys Môn, sydd, wrth gwrs, heb ffin tir.

Ar gyfer etholaeth seneddol Ynys Môn, y bwriad yw ei pharu ag etholaeth gyfagos. Defnyddir y gair cyffiniol gyda'r nod o roi bwriad y polisi hwnnw ar waith.

Mae'r rheolau y darperir ar eu cyfer yn Atodlen 1 y Bil yn gadael y gwaith paru ar gyfer pob un o'r 16 etholaeth i ddisgresiwn Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.

Pe bai'r llywodraeth wedi bwriadu i Ynys Môn gael ei pharu ag etholaeth benodol yn unig, byddai'r ddeddfwriaeth wedi darparu'n benodol ar gyfer hynny.

Wrth gwrs, mater i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru fel corff annibynnol fydd penderfynu ar ystyr a defnydd y rheolau sy'n berthnasol i adolygiad 2026.

28)A yw Llywodraeth Cymru yn bwriadu darparu rhagor o ddiffiniad neu ganllawiau y dylai Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ystyried eu bod yn “cwlwm lleol” wrth gynnal ei adolygiad paru. Er enghraifft, mae'r Memorandwm Esboniadol yn awgrymu y byddai'r Gymraeg yn gwlwm lleol, ond nid yw hyn wedi'i gynnwys yn y Bil

Mater i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru fel corff annibynnol fydd penderfynu ar ystyr a defnydd y rheolau sy'n berthnasol i adolygiadau'r Senedd.

Ni fwriedir i'r ddeddfwriaeth ragnodi rhagor o fanylion am ystyr y 'rheolau' gan gynnwys yr hyn y dylai'r Comisiwn ei ystyried fel “cwlwm lleol” cyn yr adolygiad gan y byddai hyn yn cyfyngu ar ddisgresiwn Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.

Mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi – fel enghraifft yn unig - fod y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol yn ystyried bod y Gymraeg yn gwlwm lleol fel rhan o adolygiad Llywodraeth Leol blaenorol.

Ni fwriedir i'r enghraifft honno ddangos y byddai Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru o reidrwydd yn mabwysiadu'r un dull gweithredu mewn perthynas ag adolygiad o ffiniau'r Senedd.

Adolygiadau ffiniau yn y dyfodol

29)Y sail resymegol dros osod y cwota etholiadol ar gyfer adolygiadau parhaus o ffiniau'r Senedd ar ±10 y cant.

Ystyrir bod amrywiant o 10% yn briodol gan ei fod yn rhoi cydbwysedd a hyblygrwydd i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ystyried ffactorau ar wahân i'r cwota, gan gynnal hefyd lefel o gynrychiolaeth gyfartal rhwng etholwyr mewn gwahanol etholaethau.

30)A oes unrhyw densiwn rhwng y gofyniad yn adran 49C(1) newydd o Ddeddf 2013 (fel y'i mewnosodir gan Atodlen 2 i'r Bil) i gydraddoli maint etholaethau'r Senedd, a'r gofynion yn adran 49C(2)(b) newydd i leihau maint y newid i etholaethau'r Senedd a rhoi sylw i anghyfleustra gwneud newidiadau.

Mae'r gofyniad i'r Comisiwn sicrhau bod gan bob etholaeth etholwyr o fewn +/- 10% o'r cwota etholiadol yn absoliwt. Wrth ystyried anhwylystod newidiadau i'r ffiniau presennol, mae'n rhaid i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru bob amser gydymffurfio â'r amrywiant a ganiateir.

Yr hyn mae amrywiant o +/- 10% yn ei ganiatáu yw mwy o hyblygrwydd i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ystyried ffiniau presennol y Senedd, gan barhau i gydymffurfio â'r amrywiant a ganiateir, o'i gymharu ag amrywiant o +/- 5%, gan gynnal hefyd lefel o gynrychiolaeth gyfartal rhwng etholwyr mewn gwahanol etholaethau.

31)A allai tensiwn o'r fath fod yn arbennig o ddifrifol yn yr adolygiad 'llawn' cyntaf o dan Ran 3A newydd o Ddeddf 2013 ar y sail y bydd yr adolygiad a gynhelir rhwng 2025 a 2028 yn seiliedig ar etholfraint wahanol i adolygiad Senedd y DU yn 2023, a bydd angen ystyried newidiadau a allai fod yn arwyddocaol i'r etholaeth sy'n cynnwys Ynys Môn

Mae'n anochel y bydd unrhyw ddewis paru ar gyfer adolygiad 2026 yn agos at gwota etholiadol y DU (o ystyried rheolau'r adolygiad o ffiniau Senedd y DU 2023), ac felly, yn ymarferol bydd etholaethau'r Senedd ar gyfer 2026 yn debyg iawn o ran nifer yr etholwyr (ac eithrio'r pâr etholaethol sy'n cynnwys Ynys Môn).

O ran Ynys Môn, nid ydym yn gwybod gyda pha etholaeth Seneddol y DU y bydd Ynys Môn yn cael ei pharu i greu etholaeth newydd yn y Senedd cyn etholiad y Senedd yn 2026. Bydd yr adolygiad cyn etholiad 2030 yn seiliedig ar etholfraint y Senedd (ar ddyddiad mwy diweddar), ac felly nid yw'n bosibl nodi union raddfa'r newid sy'n angenrheidiol i sicrhau bod etholaeth y Senedd sy'n cynnwys Ynys Môn o fewn yr amrywiant derbyniol o'r cwota etholiadol.

Fel rhan o'r adolygiad dilynol a fydd yn cael ei gynnal cyn etholiad 2030, mae'r amrywiant o +/-10% o'r cwota etholiadol yn caniatáu hyblygrwydd i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ystyried ffactorau eraill, fel y gofyniad i geisio lleihau faint o newid a wneir i etholaethau'r Senedd, gan gynnwys Ynys Môn. Mae rheoli'r math yma o densiynau'n nodweddiadol mewn adolygiadau ffiniau.

Adolygiad o'r darpariaethau

32)Y sail resymegol y tu ôl i'r gofyniad yn adran 19 i'r Llywydd gynnig sefydlu un o bwyllgorau'r Senedd i gynnal adolygiad o weithrediad ac effaith deddfwriaeth Llywodraeth Cymru, yn hytrach na gosod gofyniad ar Lywodraeth Cymru i gynnal adolygiad o'r fath.

Er mai Bil Llywodraeth Cymru yw hwn, ei bwrpas craidd yw rhoi effaith ddeddfwriaethol i argymhellion y Pwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd, y cymeradwywyd ei argymhellion gan y Senedd.

Felly, er bod gosod dyletswydd adrodd ar Weinidogion Cymru wedi cael ei ystyried, penderfynodd y llywodraeth ei bod yn fwy priodol i'r Senedd ymgymryd ag unrhyw adolygiad o weithrediad ac effaith y Ddeddf.

Mae'r Bil yn cynnig llwybr y gallai'r Senedd ddewis ei ddefnyddio i sefydlu pwyllgor i ymgymryd â'r gwaith hwn. Byddai pwyllgor, ar ôl ei sefydlu a'i gyfansoddi, fel arfer yn adlewyrchu cydbwysedd gwleidyddol y Senedd, felly byddai'r dull gweithredu'n darparu ar gyfer ystyriaeth drawsbleidiol o weithrediad ac effaith y Ddeddf. Fodd bynnag, nid yw'r Senedd wedi'i rhwymo i'r dull gweithredu hwn a gallai ddewis dull arall pe bai'n dymuno.

33)A yw'n briodol i Lywodraeth Cymru ei gwneud yn ofynnol mewn deddfwriaeth i'r Llywydd gynnig sefydlu un o bwyllgorau'r Senedd i gynnal ymchwiliad i "ba raddau y mae elfennau democratiaeth iach yn bresennol yng Nghymru", ac i Lywodraeth Cymru gynnig yn y Memorandwm Esboniadol yr hyn y gallai ymchwiliad o'r fath ei ystyried.

Mae rôl Llywydd, yn wahanol i'r Senedd ei hun, yn cynnwys amrywiol swyddogaethau a osodir arno mewn deddfwriaeth.

Ystyrir mai mynnu bod y Llywydd yn gwneud cynnig yw'r ffordd fwyaf priodol o sicrhau bod y materion pwysig hyn yn cael eu hystyried gan y Senedd nesaf os yw'n dymuno, ond mater i'r Senedd nesaf ei hun yw penderfynu a ddylid cynnal yr ystyriaeth honno a sut i wneud hynny. Mae'r dull hwn wedi'i fabwysiadu i osgoi deddfwriaeth sy'n rhwymo'r Senedd ei hun.

Rydym wedi ystyried y gallai'r pwyllgor hefyd ddymuno ystyried i ba raddau y mae elfennau democratiaeth iach yn bresennol yng Nghymru. Mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi y gall hyn gynnwys:

- Ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o lywodraeth ddatganoledig Cymru ac etholiadau;
- Asesiad o'r niferoedd sy'n pleidleisio ac archwiliad o'r cynigion ar gyfer sut y gellid annog mwy o bobl i bleidleisio;
- Cymorth i aelodau a phleidiau i gyflawni eu rolau yn y Senedd; a

- Y seilwaith sydd ar waith i gefnogi democratiaeth gref yng Nghymru.

Fodd bynnag, enghreifftiau yn unig a nodir yn y Memorandwm Esboniadol ac nid ydynt yn rhwymo'r pwyllgor mewn unrhyw ffordd i ystyried y materion penodol hynny. Os caiff ei sefydlu, gallai Pwyllgor y Senedd ystyried unrhyw fater sy'n ymwneud â diwygio'r Senedd y mae'n ystyried sy'n berthnasol.

Mae'r ddeddfwriaeth yn ei gwneud yn ofynnol i'r Llywydd gyflwyno cynnig i sefydlu'r Pwyllgor – bydd y Senedd yn cynnal ymreolaeth, a mater i'r Senedd, yn ddarostyngedig i'r weithdrefn arferol fydd penderfynu a ddylid cefnogi'r cynnig hwnnw ai peidio.

Darpariaethau amrywiaeth

34) A allech amlinellu'r sail resymegol dros fwriad Llywodraeth Cymru i ddyroddi canllawiau i bleidiau gwleidyddol ar strategaethau amrywiaeth a chynhwysiant, yn hytrach na chynnwys darpariaeth sy'n ymwneud â'r materion hyn yn y Bil.

Rydyn ni'n credu ein bod yn gallu cyflawni'r bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor Diben Arbennig heb fod angen darpariaeth benodol yn y Bil. Gallwn gyflawni nod yr argymhelliad yn effeithiol drwy gynhyrchu canllawiau sy'n rhoi'r holl adnoddau sydd eu hangen ar bleidiau gwleidyddol i ddatblygu Strategaethau Amrywiaeth a Chynhwysiant.

Byddwn yn gweithio gyda'n partneriaid yn y maes hwn i ddatblygu canllawiau a fydd yn cynnwys syniadau am weithgareddau a champau ymarferol y gall pleidiau eu cymryd i ddenu a chadw ymgeiswyr o amrywiaeth o grwpiau sy'n cael eu tangynrychioli, nid yn unig ar gyfer etholiadau'r Senedd, ond mewn perthynas â phob etholiad datganoledig yng Nghymru.

Goblygiadau ariannol

35) Pam nad yw'r Memorandwm Esboniadol yn cynnwys amcangyfrifon ariannol ar gyfer cynigion amgen, yn enwedig ar gyfer y darpariaethau hynny nad ydynt yn seiliedig ar argymhellion y Pwyllgor Diben Arbennig.

Bwriad Llywodraeth Cymru oedd rhoi argymhellion adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig ar waith, ac mae wedi bod yn sail i'r Bil a'i Asesiad Effaith Rheoleiddiol.

Nodwyd tri mater polisi perthnasol ychwanegol yn dilyn adroddiad y Pwyllgor Diben Arbennig (preswyliaid, hyd tymhorau a mecanwaith adolygu) yr ystyriwyd eu bod yn briodol i'r ddeddfwriaeth fynd i'r afael â nhw hefyd.

Mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi lle ystyriwyd opsiynau gwahanol mewn perthynas â'r meysydd polisi hyn - er enghraifft, opsiwn arall o ran sut i gyflawni bwriad y polisi am ofyniad preswyliaid. Ni fyddai'r gwahanol opsiynau hyn wedi

arwain at oblygiadau ariannol sylweddol wahanol ac felly nid yw'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn cynnwys costau ar gyfer yr opsiynau hyn.

Ar ben hynny, byddai'r mecanwaith gweithredu ar gyfer rhai o'r cynigion drwy'r Gorchymyn Cynnal Etholiadau, a bydd ystyriaeth bellach o'r amcangyfrifon cost cynylltiedig ar gyfer y rheini'n cyd-fynd â deddfwriaeth o'r fath bryd hynny.

36) Pa sicrwydd y gallwch ei roi bod y ffigurau yn y Memorandwm Esboniadol yn gadarn ac yn adlewyrchiad cywir o gost bosibl y cynigion.

Mae Asesiad Effaith Rheoleiddiol y Memorandwm Esboniadol yn cynnwys yr amcangyfrif gorau o gostau ac arbedion ar sail yr wybodaeth sydd ar gael ar y pryd ac ar y dystiolaeth a ddarparwyd gan Gomisiwn y Senedd, Awdurdodau Lleol, y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol a'r Comisiwn Etholiadol, yn ogystal ag amcangyfrifon Llywodraeth Cymru ei hun.

Datblygwyd yr amcangyfrifon drwy ddeialog gadarn dros nifer o fisoedd gyda phartneriaid ac adrannau ar draws Llywodraeth Cymru i sicrhau bod costau'n cael eu darparu mewn modd cyson ac i helpu i ddeall cyfansoddiad y data. Roedd gan bartneriaid eu mecanweithiau eu hunain ar gyfer asesu a chytuno ar amcangyfrif o gostau ac arbedion, a rhoddodd sicrwydd i Lywodraeth Cymru drwy egluro eu dull o wneud hynny lle nad oedd gan y llywodraeth rôl uniongyrchol.

Wrth ddatblygu'r amcangyfrifon datblygwyd nifer o dybiaethau ynghylch senarios tebygol i seilio'r cyfrifiadau cost arnynt. Mae'r rhain wedi'u hamlinellu yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol ac yn darparu ystod o gostau posibl y tybir yn rhesymol y gallai'r gwir gostau fod.

Fel y nodir yn fanwl yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol, nid oedd yn bosibl costio rhai meysydd gyda chywirdeb rhesymol ar y pryd gan fod ffactorau anhysbys neu benderfyniadau nad ydynt wedi'u gwneud eto a allai effeithio ar amcangyfrifon (er enghraifft, yr adolygiad i baru etholaethau cyn etholiad y Senedd yn 2026, a phenderfyniadau a wneir gan Senedd newydd a Llywodraeth Cymru ar ôl etholiad 2026) a byddai angen rhagor o wybodaeth a phenderfyniadau er mwyn ystyried y goblygiadau cost. Fodd bynnag, yn unol â'r gofyniad yn y Rheolau Sefydlog, rydym wedi darparu'r amcangyfrifon gorau posibl o'r costau.

37) Mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi nad yw rhai costau wedi'u hamcangyfrif ar y sail eu bod yn destun penderfyniadau i'w gwneud gan y Seithfed Senedd a Llywodraeth Cymru sydd ar waith ar ôl 2026. A allwch roi amcangyfrif bras ar gyfer y costau ychwanegol anhysbys hyn a allai godi o ganlyniad i weithrediad y Bil.

Fel y nodir yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol, mae nifer o feysydd lle na fu'n bosibl amcangyfrif costau ac arbedion yn bendant gan fod angen rhagor o wybodaeth a phenderfyniadau er mwyn ystyried y goblygiadau cost.

Mae'r ffactorau anhysbys a allai, wrth wneud penderfyniadau yn ddiweddarach, effeithio ar yr amcangyfrifon (o ran costau neu arbedion) yn cynnwys y canlynol:

- y trefniadau paru ar gyfer etholaethau;
- penderfyniadau a wneir (ar ôl yr etholiad) gan y Senedd a Phrif Weinidog Cymru, er enghraifft, ar nifer y Pwyllgorau, Gweinidogion Cymru ac ati); a
- phenderfyniadau cyllidebol yn y dyfodol a newidiadau i ffyrdd o weithio nad ydynt o ganlyniad uniongyrchol i'r deddfwriaeth.

Mae'n bwysig nodi y gallai'r penderfyniadau hyn greu arbedion yn ogystal â chostau. Er enghraifft, unwaith y bydd y parau etholaethol yn hysbys ar gyfer cynnal etholiad 2026, bydd awdurdodau lleol yn gallu gwneud penderfyniadau ar amrywiaeth o faterion fel lleoliad gorsafoedd pleidleisio yn ogystal â maint a lleoliad y manau cyfrif. Gall hyn arwain at gostau neu arbedion ychwanegol, ond nid oes modd rhagweld graddfa'r rhain ar hyn o bryd.

Mecanwaith i adalw Aelodau o'r Senedd

38) Pa ystyriaeth y mae Llywodraeth Cymru wedi'i rhoi i faterion sy'n ymwneud â mecanweithiau i alluogi etholwyr i adalw Aelodau o'r Senedd, gan gynnwys, er enghraifft, faint y gefnogaeth gyhoeddus a gwleidyddol ar gyfer darpariaethau o'r fath, a sut y gellid ymgorffori darpariaethau o'r fath yn system etholiadol arfaethedig Llywodraeth Cymru, sef cynrychiolaeth gyfrannol â rhestrau caeedig.

Mae heriau sylweddol o ran gweithredu proses deiseb adalw mewn system etholiadol ar sail rhestr gyfrannol. Cafodd rhai o'r heriau hyn eu nodi mewn ymgynghoriad a gynhaliwyd ar gynnig Bil Aelodau Preifat yn yr Alban ar gyfer gweithredu system deiseb adalw mewn perthynas â seddi ar restr ranbarthol Senedd yr Alban, na allai bennu "sut y gallai'r aelod, ac ymgeiswyr eraill sy'n ceisio cael eu hethol ar gyfer sedd, gystadlu mewn unrhyw fath o is-etholiad."¹²

Fodd bynnag, byddwn, wrth gwrs, yn agored i unrhyw farn, tystiolaeth ac argymhellion y bydd y Pwyllgorau'n eu derbyn neu'n eu gwneud yn ystod y broses graffu.

Adnoddau a chyllid ar gyfer datblygu polisi'r gwrthbleidiau

39) Pa ystyriaeth y mae Llywodraeth Cymru wedi'i rhoi i ddatblygu cynigion i gefnogi datblygiad polisi gan wrthbleidiau gwleidyddol yng Nghymru.

Ychydig o ystyriaeth mae Llywodraeth Cymru wedi'i rhoi i'r mater hwn. Mae Nodiadau Esboniadol y Bil yn nodi y gallai Pwyllgor sy'n adolygu'r gweithrediad ac effaith Rhannau 1 a 2 o'r Bil ystyried amrywiaeth o faterion Diwygio'r Senedd y mae'n ystyried sy'n berthnasol, fel "Cymorth i aelodau a phleidiau i gyflawni eu rolau yn y Senedd."¹³

Gellir nodi hefyd mai dim ond un elfen yw'r fframwaith deddfwriaethol mewn ystyriaeth ehangach o ran cefnogi datblygiad polisi gan wrthbleidiau gwleidyddol yng

¹² Removal from Office and Recall (Members of the Scottish Parliament) Bill- Ymgynghoriad gan Graham Simpson ASA, Aelod Canolbarth yr Alban [final-consultation-document-signed-off-by-gs.pdf \(parliament.scot\)](#), tudalen 27

¹³ Llywodraeth Cymru, Memorandwm Esboniadol Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau), Nodiadau Esboniadol, paragraff 41.

Nghymru, a adlewyrchir gan sylwadau diweddar gan swyddogion Comisiwn y Senedd:

“mae hwn yn rhan o'r gwaith cynllunio ar gyfer sut bydd y Senedd newydd yn cael ei gweithredu o ran cymorth o ran staff y Comisiwn, o ran ariannu gan y bwrdd taliadau ac yn y blaen, ac mae trafodaethau yn cychwyn nawr rhwng y Comisiwn a'r bwrdd taliadau ynghylch hyn. Ac ar hyn o bryd hefyd, mae'r bwrdd taliadau yn ymwneud â rhaglen waith, a rhan o hynny yw adolygu'r PPSA, er enghraifft. Felly, mae'r trafodaethau yn cychwyn nawr gyda'r bwrdd taliadau ac Aelodau yn eu grwpiau, a gyda staff yr Aelodau ac yn y blaen, ond mae hwn i gyd o dan y fframwaith—roeddech chi'n gofyn am y rhaglen waith—felly, rhaglen diwygio'r Senedd, sy'n rhywbeth sydd yn cydlynu gwaith pob un o'r bobl sy'n gwneud penderfyniadau—felly, y Comisiwn, y Pwyllgor Busnes, fforwm y Cadeiryddion a'r bwrdd taliadau—fel eu bod nhw'n gallu gweithredu gyda'i gilydd. Er eu bod nhw'n gwneud penderfyniadau yn annibynnol, maen nhw'n gweld amserlenni ei gilydd ac maen nhw i gyd yn gweithio i'r un tybiaethau ar y cychwyn o ran y costau. Ac o ran datblygu wedyn, eu bod nhw'n gweithio ar y cyd, fel bod pob rhan o'r jig-so yn mynd at ei gilydd. Felly, fel mae'r Llywydd yn ei ddweud, dyma gychwyn ar y broses, a nes bod y Bil yn cael ei gytuno ac yn dod allan fel Deddf, bydd rhai o'r pethau yma ddim yn cychwyn nes hynny, ond maen nhw i gyd yn yr amserlen ar gyfer y rhaglen.”¹⁴

¹⁴ Cofnod y Trafodion, Y Pwyllgor Biliau Diwygio, 25 Hydref 2023, Para 186, <https://cofnod.senedd.cymru/Committee/13775>

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon